

Szórványosodási gondok a Szilágyságban

Szilágymegye lakosai számát tekintve az ország második legkisebb megyéje. Csak Kovászna kisebb nála, de ott a lakosság etnikai összetétele más. Az 1910-es népszámlás adatai szerint Szilágymegyének 230.140 lakosa volt, ebből 87.312 magyar (38%), 136.087 román (59%). Már ekkor folyamatban volt tehát a szórványosodás, mely sokkal jelentősebbnek tűnik, ha az 1910-es adatokból kivesszük a tasnádi járásra vonatkozó elemeket. Így a mai Szilágymegyének megfelelő területen 1910-ben 191.125 lakos élt, ebből magyar 67.841 (35,7%), román 117.368 (63%). Az elmondottakhoz tudni kell, hogy 1948-ban Romániában – szovjet mintára – tartományi és azon belül rajoni adminisztratív beosztást rendeltek el (ez a beosztás mai is él a Délvidéken és Kárpátalján), melyet 1967-ben újra megyésítettek, de mindenütt úgy, hogy lehetőleg minden megyében – ahol ez lehetséges volt – szétzilálják vagy csökkentik a magyar többséget. De visszatérve a lakossági számadatokhoz, 2002-ben a megyének 248.015 lakosa volt, 57.176 (20,63%) magyar, 176.671 (71,20%) román.

Szilágymegye minden tekintetben érdekes területe Erdélynek. A nyugati határzónához közel terül el, de nincs határterületen, így elesik mindenféle határokon átívelő regionális pályázati lehetőségtől. A mintegy hét éve – uniós kérésre – bevezetett régiós felosztás szerint az északnyugati régióhoz tartozik, Bihar, Beszterce-Naszód, Kolozs, Maramaros és Szatmár megyékkel egyetemben. A régió összlakossága 2.740.064 fő, ebből 2.054.793 román, (75%), és 529.204 magyar (19,3%), ami jelzi, hogy az így létrehozott régióban is szórványosodás tekinthető a magyarság (2002-es népszámlálási adatok). Ha ezeket az adatokat szeretnénk összehasonlítani az 1910-es népszámlálási adataival, akkor figyelembe kell vennünk, hogy Bihar, Maramaros és Szatmár megyékből elég sok járás jelenleg a környező országokban (Magyarország és

Ukrajna) található. Kevésbé fontos (a régió szempontjából), hogy a megyék között is felcserélődtek a területek. Így 1910-ben a régiónak 1.480.435 lakosa volt, ebből 584.910 (39,55%) volt magyar, és 757.471 (51,1%) román.

De térjünk vissza Szilágymegyehez. A megye érdekes olyan szempontból is, hogy a magyarság számára függvényében megtalálható minden kisebbségi létforma. Míg a városokban erősen szórványosodunk, például a legrosszabb helyzetben levő Zsibón – a volt Wesselényi birtok központjában – a magyarság részaránya már csak 13,3% (mára már 10% alá süllyedt), de még a legjobban álló Szilágycseh is csak 49,5%, addig vannak olyan községek, főként falvak, amelyek esetében szinte tömbmagyarságról beszélhetünk. Ezek lakossága 98-99 százalékban magyar (Szilágycseh, Kémer, Selymesilosva, Szilágylompért stb.). Ellenben az 55 szilágysági községből (245 falut egyesítenek) csak egyetlenegyben nincsenek egyáltalán magyarok (Bucium – Vármező) és 19 olyan község van, amelyben a magyarok száma (abszolút számok, és nem százalék!) 10 alatt van. Másik 9 községben 10 és 50 közötti számban talált magyarokat a népszámlálás. A két számot összehasonlítva látható, hogy a községek felében (50,9%) csak igen kis számban élnek magyarok. Ezt már nem is lehet szórványosnak nevezni, csak a nemzetiség hősies vállalásának.

Ugyanakkor látható, hogy a magyarság csak 13 községben van 50%-on felüli számarányban, ez a települések 23,6%-át jelenti. De községszinten csak Kémer éri el a 91,7%-ot, Kárásztelek a 90,1%-ot és Sámson a 89,5%-ot, a többi község 80% alatt van.

Ennek függvényében a megmaradás érdekében szinte minden településen más és más stratégiát kellene kidolgozni, más és más a szórványosodás veszélye, mindenhol másképpen élnek meg

magyarságtudatukat és viszonyulnak a többségi nemzethez a lakosok.

A szórványosodási gondok minden téren jelentkeznek. Okai igencsak összetettek: elsődlegesen gazdaságiak, de nagy szerepet játszanak a kulturális, demográfiai okok is. Tudott dolog, hogy a Szilágyságban népi hagyományait, kultúráját nagyon kevés helyen őrizte meg érintetlenül még a falusi környezetben élő lakosság is, a városi lakosság majdnem egészében elvesztette. Sajnos ehhez nagymértékben hozzájárult a tanügy szerkezete, amely gyakorlatilag az 1960-as évek végére felszámolta az önálló magyar iskolákat, ezek esetleg csak falvakon, az I-IV. osztály szintjén léteztek. A megyében összesen 264 általános iskola van, ezekből 145 I-IV osztályos, 109 az I-VIII osztályos iskolák száma. Ebből 15 községben (95 falu) 27 magyar tannyelvű I-IV osztályos iskola található (18,6%-a az I-IV osztályos iskoláknak). 13 községben 17 I-VIII osztályos magyar iskola van (15,6%), de ezekből 6 községben van I-IV osztályos magyar iskola valamelyik faluban, tehát összesen 22 községben (a községek 40%-ban) van magyar tannyelvű iskola. Ugyanakkor örvendetes, hogy 2005-ben sikerült a megyében létrehozni Szilágysomlyón az első önálló jogi személyként működő magyar tannyelvű Báthory István névre keresztelt általános iskolát, amelyet 2007-ben a szilágycsehi önálló magyar tannyelvű általános iskola létrehozása követett. De még így is a magát magyarnak valló lakosság gyermekei közül, a szórvány miatt, körülbelül 7-8%-nyi már eleve nem részesülhet magyar oktatásban, még akkor sem, ha vállalná ezt, nem lévén a településen magyar tannyelvű iskola. A gond azonban az, hogy a városok szintjén I-IV. osztályban a magyar gyerekek 90-93%-a, V-VIII.-ban már csak 80-83%-a jár magyar nyelvű osztályba, a többi román tannyelvűbe, az úgynevezett érvényesülés érdekében. Azokban a községekben, ahol van magyar tannyelvű osztály, az első négy osztályba 95-98 százaléka jár a magyar gyerekeknek, de V-VIII.-ban itt is már csak 55-58%-a. A megyében csak egyetlenegy olyan község van (Kárásztelek) ahol csak magyar tannyelvű I-VIII. osztályos iskola van, de falvak vannak, ahol ezek önállóan léteznek, román tagozat nélkül (nyolc falu: Erked, Diósad, Goroszló, Szilágyszóvány, Désháza, Selymesilosva, Lompért

valamint Zsobok, ahol bentlakásos általános szórványiskola működik).

A fentebbi adatokból is kitűnik, hogy azokban a helységekből is, ahol a gyermekek – iskolahiány miatt – nem járhatnak magyar tannyelvű osztályokba, be kellene indítani a magyar nyelv fakultatív oktatását, természetesen ha igény van rá. Nyilvánvalóan ennek – az akaraton kívül – gazdasági, anyagi vetületei is vannak, tehát meg kellene találni hozzá az anyagi forrásokat, vagy kidolgozni egy stratégiát, hogy ki, illetve kik viselnék ezeket a terheket. Ebben a tevékenységben aktívan részt vehetnének a civil társadalom által kialakított szervezetek. Mert az ilyen gondokkal küszködő helységek száma az Európai Unióhoz való csatlakozás után állandóan növekszik, lévén, hogy csökken a gyerekek létszáma. Ugyanakkor jó példa lehet a Zsobokon létrehozott bentlakásos iskola, de ezek fenntartásában is jelentős szerepet kell kapnia a civil szférának, mivel az állami oktatás nem vállalja magára a többletköltségeket.

Ugyanilyen aggasztóak a gondok, ha megnézzük az óvodákat: a magyar anyanyelvű gyermekek 7-8 százaléka nem jár, vagy nem járhat magyar óvodába. Ezeknek a gyerekeknek a nagyészét az óvoda befejezése után román tannyelvű első osztályba íratják be, még ott is, ahol lenne magyar osztály (pl. Szilágycsehi).

Az előbb felsorolt helyzeteken és a gondokon reméljük, hogy idővel segíteni fog a két napja elfogadott új tanügyi törvény, amely – legalább is törvényi szinten, de majd lássuk, hogy milyen lesz az alkalmazása – kiemelten, pozitív diszkriminációval segítené a kisebbségi anyanyelven való oktatást.

De csak az a gyermek járhat óvodába, majd iskolába, amelyik megszületik. Mint egész Romániában, Szilágyságban is csökken a születések száma, és ez a csökkenés valamivel jelentősebb a magyarok körében. Ugyanakkor észrevehető, hogy elsősorban a városokban megnőtt a vegyes házasságok száma, itt már a házasságoknak több mint 25%-át teszi ki. Köztudott dolog, hogy a vegyes házasságok 80%-a a gyermekeknek a többségi nemzethez való idomulást ajánlja, ugyancsak az úgynevezett jobb érvényesülés reményében. A magyar többségű falvakban ez nem gond, az „erősen szórvány” falvakban pedig csak vegyes házasság létezik. Ez is egy tényező a szórványosodás terén.

Nem is tudok és nincs is szándékomban minden szórványosodási tényezőt felsorolni, kiemelném azonban a gazdasági tényező jelentőségét. A megyében – Zilahot kivéve – kevésbé van jelen az ipar, a kisvárosokban az országos átlagnál jóval nagyobb a munkanélküliség, a falvakon pedig zömében a múlt század közepére jellemző földművelés folyik, melynek segítségével a falusi lakosság az éhenhalást elkerüli, de a normális gazdasági gyarapodást nem éri el. Ezért igen nagymértékű a gazdasági migráció, és ez nem csupán a kivándorlásra értendő, hanem a fiatal és aktív lakosság bel- és külföldi szezonális vagy állandó munkavállalására is. Mindkét eset növeli a szórványosodás esélyét.

Jó lenne, ha a dolgozat végén bemutathatnám mindazon lépéseket, amelyek segítségével csökkenteni lehet a szórványosodást, valamint megoldhatóak lennének a szórványban élők gondjai. Sajnos azonban még nem találták fel ezt az elixírt. De az elemzés talán segítséget nyújthat az egész

társadalom, de elsősorban a civil szféra számára, amelynek felelőssége sokkal nagyobb a szórványterületeken, mint az aktív politikáé, sokkal többet tehet és kell tennie, mint a hivatalos állami szervek és a kisebbségi politikusok. Az elmúlt időszak pozitívumaként tudom értékelni, hogy az elsők között létrejött (1992) Báthory István Alapítvány után gombamódra elszaporodtak a civil szervezetek, minden magyar többségű községben léteznek, sőt a városokban és a nagyközségekben 3-4 is van belőlük. Ezeknek a jelentős része igyekezett Magyar Házakat vagy Teleházakat létrehozni, amelyekre építeni lehet az elkövetkezőkben, és amelyek már most is jelentős identitásmegőrzést, „szórványhátrány-ledolgozást” segítenek elő. Ám nagyon jó eredményeket csak a szórványterületekre kidolgozott megfelelő önálló stratégiával, valamint a hivatalos szervekre és a politikusokra gyakorolt befolyással, nyomásgyakorlással érhetünk el.

Méltóság